

ДО ІСТОРІЇ КОЛЕКЦІЇ ПИСАНОК М.Ф.СУМЦОВА У ХАРКІВСЬКОМУ ІСТОРИЧНОМУ МУЗЕЇ

18 квітня 1997 р. у Харківському історичному музеї відбулося відкриття першої в історії музею виставки, присвяченої писанці "Доки пишуть писанки - доти буде світ". У основу цієї виставки була покладена історія першої на Слобідській Україні колекції писанок, засновником якої був відомий вчений-етнограф, професор Харківського університету Микола Федорович Сумцов.

У кінці ХІХ ст., коли фабрична або художніх промислів писанка витискала домашню, і цей вид народної творчості почав повсюдно виходити з ужитку, М.Ф.Сумцов звернувся до сільських мешканців з докладною програмою, де він прохав збирати як відомості про писанки, так і самі писанки. На його заклик відгукнулося тридцять чоловік. Їх докладні відповіді на питання, які були поставлені у програмі, і надіслані писанки стали матеріалом до проведення великої наукової роботи. У 1891 р. у травні і червні у журналі "Киевская старина" була надрукована монографія "Писанки", у якій М.Ф.Сумцов вперше розглядав їх етнографічне і археологічне значення. Ця праця стала найповнішим дослідженням не тільки у вітчизняній, але й в іноземній науковій літературі по писанці. В результаті проведеної роботи проф. М.Ф.Сумцов створює і першу на Слобідській Україні колекцію писанок. Вона стала одною з чотирнадцяти відомих на той час колекцій Варшави, Берліну, Кракова, Львова, Брно, Праги, Києва, Лубен, Москви. У 1891 р. колекція писанок проф. М.Ф.Сумцова складалася з 263 писанок Харківської губернії (повіти Харківський, Зміївський, Ізюмський, Богодухівський, Ахтирський, Лебединський - 128 шт.), Катеринославської губ. (16 шт.), Полтавської губ. (повіт Полтавський - 7 шт.), Волинської губ. (повіт Острозький - 45 шт.), Подільської губ. (37 шт.), Курської губ. (повіти Курський і Щигровський - 7 шт.),

Вологодської губ. (6 шт.), Кубанської обл. (16 шт.), Болгарії (1 монастирська).

У кінці 1897 р. колекція писанок зросла до 378 екземлярів. На цей час нові колекції появилися у Будапешті, Відні, Єлизаветграді, Вінниці, Кам'янець-Подільську. Усього стало відомо 29 колекцій писанок. У 1899 р. у каталозі колекції народних писанок Лубенського музею, який склав серйозний дослідник писанки С.К.Кулжинський, були представлені писанки з 17 губерній. Серед них 36 писанок з колекції М.Ф.Сумцова. Це писанки з Харківської губ. (31 писанка Лебединського повіту слободи Анніно, 5 писанок Харківського повіту села Островецька). Вони були прислані проф. М.Ф.Сумцовим у вигляді малюнків у 1897 р. спеціально для першого випуску "Описания коллекции народных писанок". 9 писанок з 36 Харківської губернії увійшли до розфарбованого альбому цього каталога. Робота слобожанських майстринь була охарактеризована як досить груба, а візерунки і особливо розкраска оригінальні. Решту писанок з колекції М.Ф.Сумцова намічалось видати у наступному випуску каталога.

У 1900-1902 рр. під час підготовки до XII археологічного з'їзду у Харкові М.Ф.Сумцов, член попереднього комітету по підготовці з'їзду, опублікував нову програму по збиранню писанок і відомостей про них. Програма передбачала виготовлення малюнків і фотографій предметів, висувала ряд вимог, які торкалися принципів наукової паспортизації пам'яток. 30 березня 1902 р. на 22 засіданні попереднього комітету з доповіддю "О писанках" виступив А.В.Ветухов. Він дав стислий опис матеріалу, який був поданий різними особами і класифікований проф. М.Ф.Сумцовим. У етнографічному розділі виставки XII археологічного з'їзду було подано 337 писанок. Вітрини з писанками розташували посередині головного залу бібліотеки університету поряд з вишивками, іграшками, предметами ритуалу. Ці писанки були передані з 7 повітів Харківської губернії (Богодухівського, Вовчанського, Зміївського, Куп'янського, Лебединського, Сумського,

Харківського), а також з губерній - Воронежської, Катеринославської, Курської, Чернігівської, Бесарабської. Вони були зібрані священиком Грековим, учителькою Софієвською, ученицею Пасько, студентом В.М.Бойковим та багатьма іншими. Колекція професора М.Ф.Сумцова-писанки з Волинської, Подільської, Харківської, Курської губерній у каталозі виставки XII археологічного з'їзду позначена у кількості 6-и ящиків. Більшість з цих писанок надалі була передана Харківському університету, при якому історико-філологічне товариство (ХІФТ) створило спеціальний етнографічний музей.

В цей час невелика колекція писанок зберігалася і в міському художньо-промисловому музеї.

У 1920 р. у зв'язку з реорганізацією музеїв було відкрито у Харкові Музей Слобідської України (МСУ), куди була передана колекція писанок етнографічного музею ХІФТ і Міського музею. Першим директором МСУ стає М.Ф.Сумцов. На протязі 1920-1927 рр. співробітники цього музею виїжджають з експедиціями у Харківській, Зміївській, Валківській повіти, вивчають промисли, ремесла і, зокрема, писанкарство. Вони зібрали нову колекцію писанок. У той час етнографічна колекція МСУ поповнилася унікальною колекцією, яка складалася з 513-и подільських і київських писанок з приватного зібрання І.Зборовського, завідуючого Тульчинським окружним краєзнавчим музеєм. 7 писанок було подаровано харківським художником-аматором проф. В.Г.Фавром.

В той же час і у Музеї українського мистецтва (МУМ) під керівництвом С.А.Таранушенка проводились систематичні експедиції в найглухіші закутки України - села на Волинському Поліссі по збиранню писанок.

У період тимчасової окупації Харкова фашистськими військами колекції писанок зостаються у місті. Після Вітчизняної війни з більш ніж тисячі писанок випадково збереглося тільки 429. Це писанки з колишніх губерній: Харківської (повіти Куп'янський, Зміївський, Лебединський), Київської (повіт Чигиринський), Курської (повіти Тишський, Щигровський, Льговський, Грайворонський),

Подольської (повіти Ямпольський і Брацлавський), а також з Болгарії (Добруджа). Вони увійшли до колекції Харківського історичного музею.

Сьогодні майже забутий вид народної творчості-писанкарство відроджується. Знов створені руками наших сучасників, майстрами міського клубу писанкарства (голова Овчаренко А.П.), писанки експонуються на численних виставках, у тому числі на виставці Харківського історичного музею (ХІМ) "Доки пишуть писанки - доти буде світ". А писанки майстрів цього клубу Полянської З.І. і Щекіної Я.В. увійшли до фондів ХІМ, тим самим вони поповнили вперше за часи існування нашого музею історичну колекцію писанок, початок якої було покладено нашим великим співвітчизником ученим-етнографом проф. М.Ф.Сумцовим.

Вохмянін В.К. (Харків)

РЕГІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ І ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕНЬ З ІСТОРІЇ КРАЮ

Аналіз процесів, що визначають останнім часом сучасний розвиток музеезнавства та музейної практики в Україні, свідчить, що етап масового пробудження національної свідомості і щирого прагнення пізнати правдиву історію власної держави і народу вже минув, мабуть, свого апогею. За умов важкого економічного стану країни, певної громадської втоми та інертності різних верств населення, зменшення кількості відвідувань культурних закладів головний тягар у галузі музеезнавства лягає на регіональні музеї.

Саме вони, спираючись на власні колекції різноманітних музейних предметів, є зараз найбільш придатними для виконання освітніх, навчальних та виховних функцій, формування певного культурного та історичного світогляду молоді специфічними і переконливими музейними засобами. Досвід останніх років переконує: відродження загальнодержавних подій і